

Skolministern förstår uppenbarligen inte skillnaden i ett aktiebolag mellan rörelseresultat och utdelning, och att rörelseöverskott krävs för att klara investeringar, lån och finansiell trygghet, skriver debattören **Hans Bergström**.

Bottenlös okunnighet om företagande skadar Sverige

Aktivisterna mot friskolor är bottenlöst okunniga om företagande, skrev jag i en artikel på Expressens kultursida (2/12, 2020). Sanningen i påståendet har bekräftats och förstärkts det senaste året. Den nya skolministern förstår uppenbarligen inte skillnaden i ett aktiebolag mellan rörelseresultat och utdelning, och att rörelseöverskott krävs för att klara investeringar, lån och finansiell trygghet. "Vinsten finansieras av kvalitetsförsämringer", påstår utan grund den utredare som regeringen hämtat från Lärarförbundet för att föreslå totalförbud mot aktiebolag (DN 29/7, 2022).

Gång på gång förevisas fördomar och okunnighet kring aktiebolaget som driftsform. De rör bland annat följande tre frågor:

► **Varför aktiebolag?** Kritikerna låter påskina att valet mellan aktiebolag och andra associationsformer är ett val mellan ont och gott, mellan girighet och äkta engagemang för en verksamhetsidé. Men sådan är inte verkligheten för en entreprenör och eldsjäl. Det finns inget praktiskt alternativ. Förening saknar helt legalt regelverk. Kooperativ är för känsligt för konflikter och personförändringar. Stiftelse kan man bilda när ett kapital redan skapats, men knappast som start för en oprövad verksamhet. I Sverige är stiftelse inte en associationsform för att driva företag.

Aktiebolaget är det enkla och självklara valet. Aktiebolagslagen ger grundläggande stabilitet med sina regler för revision, sin åtskillnad mellan individ och bolag, sin bolagsordning där verksamhetens syfte kan beskrivas och sina ansvarighetsregler för ledning, styrelse och ägarstämma. Transparensen och ordningen för verksamheten finns där från början. Som Anne-Marie Pålsson skriver i sin utredning för Lärarnas Riksförbund: "Aktiebolagsformen är i många avseenden en effektiv verksamhetsform, sedan lång tid väl beprövad." Vidare: "Aktiebolaget är en associationsform som är flexibel och kan anpassas till strängt taget vilken verksamhet som helst." Kapitel i rapporten har rubriken: "Aktiebolaget är inte problemet".

Inte ens Reepalu-utredningen pekade ut aktiebolag med sina förslag. Utredningen, med dess kompetenta huvudsekreterare Johan Höök, konstaterade att även aktiebolag kan ha stiftelser, pensionsfonder och universitet som ägare. Driftsformen är tydlig och effektiv och gör inte i sig ägarna oseriösa, ofta tvärtom.

► **Varför vinst, och hur?** Anne-Marie Pålssons utredning: «Vinst är inte förbehållet aktiebolag utan kan före-

LÄRANDE. Det är inte vinsten som driver medarbetarna i ett aktiebolag, utan dess professionalitet samt tro på en stark verksamhetsidé under gott ledarskap, enligt Hans Bergström, fil dr och docent.

FOTO: JANERIK HENRIKSSON

komma och förekommer i alla verksamhetsformer. Inte heller vinstsyftet är unikt för aktiebolaget." Alla verksamheter måste sträva efter att utgifterna är mindre än inkomsterna. Det är helt enkelt ansvarigt. Även kommuner har ett krav på sig att skapa överskott, med termen "ansvarigushållning". Skolinspektionen fordrar för tillstånd att det hos huvudmän för friskolor ska finnas ett finansiellt sparande, byggt av tidigare överskott. Realiteten är att inte ett enda kontrakt kan skrivas för en skola, om inte huvudmannen kan visa finansiell soliditet. Det vet alla, utom dagens statsråd.

Hur skapas då överskott, även kallad "vinst", i ett system med skolpeng? Det sker inte genom nedskärningar som går ut över kvaliteten i verksamheten. Logiken är den rakt motsatta. Det handlar om att kunna fylla byggnaden med klasser och klasserna med elever. Hur lyckas man med det? Jo, genom gott rykte för hög kvalitet, så att många familjer vill välja skolan. Kvalitet driver även vinst. Men det är inte vinsten som driver medarbetarna, utan deras professionalitet samt tro på en stark verksamhetsidé under gott ledarskap.

De som nu i Aftonbladet och Dagens Nyheter dag efter dag dömer ut väl fungerande friskolor på grund av något de kallar "vinstmotivet"

Hans Bergström.

"Det handlar om att kunna fylla byggnaden med klasser och klasserna med elever."

- förstår de inte att de kastar sten i glashus? Båda tidningarna drivs som aktiebolag, Aftonbladet rentav med en utländsk, börsnoterad ägare. Innebär det att Karin Pettersson har Schibsteds vinst som drivkraft när hon skriver sina artiklar för kultursidan? Tror hon att när hon skriver riktigt undermåliga artiklar, så bidrar det till framgång för tidningen? Är detta hennes motiv? En tro att sänkt kvalitet ger ökad framgång?

För skolföretag gäller följande lag: Sträva efter högsta kvalitet, och Du får även vinst. Sikta mot vinst på bekostnad av kvalitet, och Du får ingetdera.

► **Vart tar värden vägen?** Vi människor åldras, och en dag tvingas även en eldsjäl bland entreprenörer ställa sig frågan hur ägandet ska kunna överföras ansvarigt till efterföljare, som kan säkra framtiden för det som skapats. Alla som vet något om företagande förstår att detta är ett känsligt moment, både för grundaren och för verksamheten. Som gift med grundaren av Internationella Engelska Skolan har jag genom åren mött många fonder och liknande med kapacitet att ta över ett nu stort och växande företag. De har alla satt granskningen av kvalitet i förgrunden. Många kan vara intresserade av att köpa den som är etta i branschen i fråga om kvalitet och rykte. Ingen är

beredd att köpa något som sviktar i fråga om kvalitet.

Priset betalas av köparen, inte av verksamheten. En seriös köpare fokuserar mer än allt annat på att värna kvaliteten i det som utförs. Bara det garanterar ökad värde i en framtid.

Det grundaren/säljaren får i betalning för sitt livsverk går sällan till personliga utsvävningar. Den som har byggt något viktigt, med totalt engagemang och en arbetsdisciplin bortom den vanliga, är inte böjd att plötsligt förvandlas till en person med helt annan vana och värdegrund. Typiskt sett går ersättningen, utöver trygghet för de närmaste, till två ändamål: såddkapital för nya entreprenörer (även förenat med värdefullt mentorskap) och stöd till ändamål för vilka man är personligt engagerad.

Den ersättning Barbara Bergström fick när hon efter 20 års totalsatsning sålde sin skapelse 2012 har i huvudsak satts in i en amerikansk stiftelse med ändamål att stödja projekt för upplysning, forskning och utbildning, baserade i Sverige. Hela det återstående ägandet i Internationella Engelska Skolan har donerats till denna stiftelse, och genom vårt testamente går också resten av förmögenheten dit i huvudsak.

Så cirkulerar pengar i ett öppet samhälle, och kommer till nytta i nya former – något som socialister heller inte vill förstå och se värden i. Avsaknaden av en svensk donationskultur för förmögenheter har delvis sin grund i att även sådan användning av förmögenheter som byggs med en framgångsrik entreprenörsinsats mest möts med förakt från vänster.

På ytan kan det se ut som om attackerna mot aktiebolag nu mest handlar om skolan. Djupare sett är de något betydligt vidare. Värden och hela den övriga tjänstesektorn står näst på tur. Och den totala oförståelsen för hur företagande fungerar, dess drivkrafter och dess framgångsfaktorer, är inte begränsad till några få sektorer. Om man på allvar tror att vinst bara kan åstadkommas med sänkt kvalitet och att entreprenörskap via aktiebolag inte kan vara till nytta för ett samhälle – då är det föreställningar med generell giltighet.

Den djupa oförståelsen kring innebörden av företagande, även i våra medier, är ett växande samhällsproblem om man vill Sverige väl för framtiden.

HANS BERGSTRÖM

Fil.dr. och docent och före detta chefredaktör för Dagens Nyheter. Han är gift med Barbara Bergström, grundare av Internationella Engelska Skolan, och verksam på ägarnivå för IES.